

1.2.2013

Dnro 395/3/2013

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pirkko Äijälä-Roudasmaa

TARKASTUS AKSIISIKOTIIN 1.2.2013

Pöytäkirja

TARKASTUSPÖYTÄKIRJA ENNALTA ILMOITTAMATTOMASTA TARKASTUKSESTA HELSINGIN KAUPUNGIN AKSIISIKOTIIN

Ennalta ilmoittamaton tarkastuskäynti Aksiisikotiin, joka on tarkoitettu ympärivuorokautista hoivaa tarvitseville muistiongelmallisille ikäihmisille.

Tarkastuskohde: Aksiisikoti, os. Aksiisipolku 1 B 6krs. 00750 Helsinki
Tarkastusajankohta: 1.2.2013

Läsnä: Tarkastuskohteesta:
Yksikön esimies, osastonhoitaja Eeva-Kerttu Demirtas
Yksikön hoitajat Teija Dardikh ja Raija Kekäläinen

Lisäksi paikalla olivat Puistolan palvelutalon johtaja Erja Lantinen ja osastonhoitaja Assi Lehtonen.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta:
Oikeusasiamiehensihteerit Pirkko Äijälä-Roudasmaa ja Minna Verro-
nen

Aluksi: Oikeusasiamiehen kanslian edustajat esittivät apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin antaman määräyskirjan tarkastuksen suorittamista varten ja kertoivat lyhyesti apulaisoikeusasiamiehen suorittamista tarkastuksista sosiaalihuollon laitoksiin. Koska kyse oli ennalta ilmoittamattomasta tarkastuksesta, selvitettiin, miksi näin järjestettyjä tarkastuksia tullaan jatkossa lisäämään.

Vanhuksille ympärivuorokautista palvelua tarjoavissa laitoksissa haluttiin selvittää vanhusten saaman hoivan ja hoidon ihmisarvoa kunnioittavaa luonnetta, ja sitä, että kunnat huolehtivat myös heikommassa asemassa olevien kuntalaisten perustuslain 19 §:n mukaisesta oikeudesta sosiaaliturvaan ja huolenpitoon.

TARKASTUSKOHTTEEN TEHTÄVÄ:

Helsingin sosiaaliviraston nettisivujen mukaan ”Aksiisikoti on 14 paikkainen muistisairaille tarkoitettu koti, jossa asukkaan on mahdollista elää rikasta, turvallista ja arvokasta loppuelämää omista lähtökohdistaan hoitajan tarjoaman hoivan, hoidon, avun ja kannustuksen turvin.

Hoitaja toimii asukkaan valtuuttamana, hänen voimavarojansa tukien, asukkaan muistina, käsinä, jalkoina ja asiamiehenä. Tässä suhteessa asukkaalla on oikeus olla oma itsensä ja ilmaista kaikenlaisia tunteita. Ymmärretään, että asukas kuuluu omaan sukuunsa ja perheeseensä ja tuo mukanaan oman kulttuurinsa ja tapansa olla yhteisön jäsen”.

Paikalla ollut Aksiisikodin henkilöstö totesi, että annettu hoito vastaa edellä esitettyä ja on asiakasta kunnioittavaa.

Aksiisikodin toiminta oli alkanut 10 vuotta sitten. Henkilöstöstä valtaosa oli viihtynyt työssään pitkään, ja he olivat sisäistäneet työssään sen, että he hoitajina työskentelivät muistisairaiden kotona.

ASIAKKUUDESTA

Asiakkaat tulevat hoitoon Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden SAS-sijoituksen kautta. Yleensä, kun paikka vapautuu, se täytetään parissa kolmessa päivässä, koska jono on pitkä. Asiakkaan hoidon tarve on ratkaisevaa, ei se, kuinka kauan hän on paikkaa jonottanut. Nyt Aksiisikodissa on eletty pitkään poikkeustilanteessa, koska se osana Puistolän palvelutalona on ollut jo yli puolitoistavuotta kestäneen remontin kohteena, joka on vaatinut monenlaisia tilajärjestelyjä yksikössä. Aluksi harkittiin Aksiisikodin siirtymistä väistötiloihin remontin tieltä, kun arveltiin vanhusten ja heidän omaistensa tätä vaativan, ja koska valtaosa henkilöstöstä tätä toivoi.

Koska asukkaat ja heidän omaisensa arvelivat vanhusten selviävän remontista, ei siirtoon ryhdytty. Hoitajien kertoman mukaan valtaosa vanhuksista ei ole kokenut remonttia kovin rasakana, vaan pitänyt sitä jopa jonkinlaisena piristykseä, kun nuoria, kohteliaita remonttimiehiä on "vierailut" talossa usein. Remontin aikana on kuollut kolme kodin 14 asukkaasta, joka on varsin tavanomainen poistuma. Uusia asukkaita ei remontin keskelle ole haluttu ottaa, joten nyt 14 -paikkaisessa Aksiisikodissa on 11 asukasta kunnes remontti lopullisesti valmistuu joko huhti- tai toukokuussa 2013. Henkilökunnan määrä on pidetty ennallaan asukkaiden väheneemisestä huolimatta, jotta he jaksaisivat paremmin työssään remontin keskellä, joka alkoi jo 8/2011. Remontin vaikutus Aksiisikotiin ei kuitenkaan ole suoraan verrannollinen koko remontin kesto-aikaan, koska remontti porrastettiin rapuittain alkavaksi ja se siirtyi puolivuotta alkamisen jälkeen koskemaan A+B – rappuja.

Asiakasmäärä on siis maksimissaan 14, eikä asukkaita oteta ylipaikoille. Kaikki on sijoitettu pysyville asukaspaikoille. Nykyisistä asukkaista kaksi on miestä, loput naisia. Asukkaiden keski-ikä on 83 vuotta.

Asukashuoneita oli 9, joista 4 oli yhdenhengen huoneita ja 5 kahden hengen huoneita. Jokaisessa huoneessa oli oma kph/WC, jossa asukkaat pestiin kunnolla kerran viikossa ja suoritettiin normaalit aamu- ja iltapesut. Asuinhuoneet olivat valoisia ja siistejä, mutta eivät kovin kodinomaisia. Niihin ei mahtunut kovin paljon omia tavaroita ja kaksiossa ei ollut saatu järjestyseen tarkastajien mielestä riittävää yksityisyyttä. Hoitajien kertoman mukaan pääosin kaksiossa asuttiin sopuisasti, mutta yksi toisilleen entuudestaan tuntematon naispari tuotti ongelmia: toinen oli hyvin muistamaton ja toinen taas arveli tämän varastavan häneltä jatkuvasti omaisuutta. Tarkastajat arvelivat, että tällainen yhteiselo ei varmaankaan ole pitkän päälle toivottavaa.

Kaikki asukkaat olivat aina olleet suomenkielisiä, koska Helsingissä on omat vanhainkodit ruotsinkielisille vanhuksille.

PALVELUT

Asiakkaat olivat kaikki joko vaikeasti tai keskivaikeasti muistisairaita, osa liikkui itse, osa rolaattorilla ja osa pyörätuolilla. Vain yksi asukas oli vuoteessaan vilustumisen vuoksi. Tavatut

vanhukset olivat omissa siisteissä vaatteissaan, hiukset olivat puhtaat ja hoidetut ja paraikaa menossa ollut ruokahetki sujui hyvin sopuisasti osin autettuna.

Jokaisella asukkaalla oli vastuuhoitaja, jonka vastuulla oli noin kaksi vanhusta. Hoito oli painotettu hoitajien läsnäoloon ja aktiiviseen yhdessäoloon ja myös yhteydenpitoon omaisiin.

Viriketyöntekijä kävi yksikössä 3 kertaa viikossa, fysioterapeutti veti yksikössä kerran viikossa jumppatuokion. Lisäksi omat hoitajat osallistuivat hoidon virikkeellisyyteen päivittäin. Kaksi asukasta jakoi vielä käydä palvelutalon kuntosalilla viikoittain. Palvelutalon uuden ravintolan avaamista odotettiin innolla, jotta asukkailla olisi mahdollisuus osallistua ruokailuun myös siellä kuntonsa mukaan. Joidenkin asukkaiden kunto oli kuitenkin niin huono, että heidän palvelusuunnitelmiinsa oli kirjattu varsin vaatimattomia liikuntasuorituksia, kuten siirtyminen avustettuna omasta huoneesta yhteistilaan. Porraskävelystä oli jouduttu luopumaan remontin takia.

Asukkaita viedään ulos ulkoilemaan varsinkin kesällä, mutta asukkaiden oma toive on hoitajien kertoman mukaan olla sisällä kylmempinä vuodenaikoina. Yksikön parvekkeet olivat pienet, niille mahtui neljä henkilöä kahvittelemaan keväisin ja kesäisin. Pihalla oli mahdollisuus oleskella hoitajan seurassa ja naisilla oli mahdollisuus käydä viereisessä ostoskeskuksessa kampaajalla hoitajan kanssa, koska tämän oli koettu olevan niin merkittävä osa naisellista huolenpitoa. Myös miehillä oli mahdollisuus käydä parturissa ostoskeskuksessa. Nyt paikalla olleiden miesten hiukset hoitajat leikkasivat itse, mikä oli perusteltua miesasukkaiden varsin huonon kunnon johdosta.

Ruoka on tuotu Aksiisikotiin Kustaankartanon palvelukeskuksesta, ja se on remontin ajan nautittu omassa yhteistilassa tai omissa huoneissa asiakkaan kunnon mukaan. Aksiisikodissa odotetaan kovasti oman palvelutalon keittiö- ja ruokatilan valmistumista, jolloin ruoka tehdään itse oman keittiöhenkilökunnan toimesta ja ruokavaihtoehdot lisääntyvät. Myös asukkaille tämä tuo uudenlaista virikettä, kun he pääsevät syömään muiden kanssa isoon ravintolaan, jos voimat tähän tuettuna riittävät.

Yöhoitaja valmistaa aamupuuron arkisin, ja sitä on tarjolla klo 6-10, jotta asukkaat voivat heräillä oman rytminsä mukaan. Viikonloppuisin on tarjolla kylmä mutta monipuolinen aamiainen leikkeleineen, muroineen, leipineen tai karjalanpiirakoineen. Lounas on klo 12, päiväkahvi klo 14, päivällinen klo 16–17 ja iltapala klo 19, jonka jälkeen monet asukkaat haluavatkin jo siirtyä pikkuhiljaa omiin huoneisiinsa valmistautumaan yötä varten. Yöhoitajalta oli mahdollisuus saada mehua ja voileipää pyydettäessä. Omissa huoneissa ei ole televisioita vaan yksikön suurehko tv on yhteistiloissa, jotta tv:n katsominenkin mielletäisiin yhteisölliseksi tapahtumaksi. Remontista johtuen yhteistilat eivät olleet tällä hetkellä kovin kodinomaiset ja viihtyisät.

Kaikilla asukkailla oli vaipat, joita oli varattu 3-5 kpl vuorokaudessa vanhusta kohden. Tarkastajille esiteltiin yksi hyvä vaippamalli ja kerrottiin sen imukykyisyydestä. Asukkaita myös ohjattiin käymään wc:ssä ja lupauduttiin auttamaan. Ilma oli tarkastuksen aikana yksikössä raikas, joten hygieniaongelmasta ei jäänyt epäilystä.

Lääkkeet saadaan apteekista valmiina, yksikössä on lääkehoitosuunnitelma ja poikkeamisohjeistus. Virheitä lääkkeiden jaossa ei ole nyt lähiaikoina sattunut, mutta jos ja kun joskus näin tapahtuu, ollaan välittömästi yhteydessä Marian päivystykseen ja selvitetään, onko asiakkaalle syntynyt vaaratilanne, joka tarvitsisi jonkinlaisia hoitotoimenpiteitä. Toistaiseksi näin vaarallisia tilanteita ei ole syntynyt.

Hoitajat kokivat, että heillä on riittävästi aikaa keskustella asukkaiden ja heidän omaistensa kanssa. Vastuuhoitajat soittelevat usein omaisille ja kertovat asukkaan voinnista ja sen muutoksista. Omaisten käynnit osastolla ovat vuosien varrella jonkin verran vähentyneet.

Asukkaille tehdään hoito- ja palvelusuunnitelma ja se päivitetään kolmen kuukauden välein, jolloin vastuuhoitaja ja tiimi kokoontuvat arvioimaan suunnitelman muutostarpeita. Asukkaalla ja hänen omaisellaan on mahdollisuus osallistua keskusteluun. Päivittäiskirjaukset, joista ilmenee, millainen asiakkaan päivä on ollut, tehdään Efficiaan.

Kotihoidon lääkäri käy pääsääntöisesti kerran viikossa arvioimassa asiakkaiden voinnin ja lääkitykset. Häneen saa yhteyden muutoinkin virka-aikana. Virka-ajan ulkopuolella ollaan yhteydessä Marian sairaalan poliklinikalle, jonka kanssa arvioidaan onko asiakas haettava ambulanssilla sairaalaan.

Saattohoito toteutetaan Aksiisikodissa, joko asiakkaan omassa huoneessa tai hänet siirretään yksityisyyden turvaamiseksi kahden hengen huoneesta erilliseen saattohoitotilaan, joka on sermein erotettu muusta tilasta. Tilaa oli vaikea mieltää, koska se ei ollut nyt käytössä. Saattohoidot kestivät yleensä jonkun päivän, jolloin omaisilla oli mahdollisuus osallistua tapahtumaan. Pyrittiin myös siihen, että hoitaja olisi mahdollisimman paljon tilanteessa läsnä. Saattohoidosta tehtiin aina saattohoitopäätös, ja silloin asukas saa aktiivista saattohoitoa. Kipulääkkeiden osalta on ollut joskus ongelmaa, mikäli asukkaalle ei ollut kotihoidon lääkärin toimesta määrätty tarvittaessa otettavaa riittävää kipulääkitystä. Hoitajat toivoivat, että sosiaali- ja terveystieteiden yhdistyminen toisi parannusta asiaan.

TURVA- JA RAJOITUSTOIMENPITEET

Aksiisikoti on lukittu tila, josta asukas ei pääse pois ilman hoitajan seuraa. Vuoteiden sängynlaidat nostettiin yöksi ylös, jos asiasta oli sovittu asukkaiden ja heidän omaistensa kanssa. Toimenpide oli hoidollinen ja kirjattiin hoitosuunnitelmaan. Lääkärin määräyksestä käytettiin tarvittaessa joidenkin asukkaiden rauhoittamiseksi rauhoittavia lääkkeitä, mutta varsin harvoin. Unilääkkeitä tarvitsi ainoastaan yksi asukas säännöllisesti.

HENKILÖSTÖN JAKSAMINEN

Vakituista henkilöstöä yksikössä on 9 henkeä, joista yksi sairaanhoitaja ja 8 hoitajaa. Hoitajien tehtäviin kuului myös yksikön ja asiakkaiden siisteydestä huolehtiminen. Nyt kun heillä oli yksi oppisopimuskoulutettava ja yksi työllistettävä, hoitajat huolehtivat asiakkaista ja heidän vaatehuollostaan. Hoidettavien ja hoitajien suhdeluku oli normaalisti 0,68, ja nyt vieläkin parempi remontin takia, koska asukasmäärä oli tilapäisesti laskenut.

Henkilöstö totesi pitkittyneen ja melua ja pölyä tuottaneen remontin väsyttäneen heitä, koska muistisairaiden kanssa työskentely on muutenkin haastavaa ja raskasta työtä. Aamuvuorossa oli pääsääntöisesti 3 hoitajaa aamussa, 2 hoitajaa illassa ja 1 yöllä. Viikonloppuisin ja joskus äkillisissä sairastapauksissa aamussa oli vain 2 hoitajaa. Sijaisten saaminen oli vaikeaa, koska koko yli 100 asukkaan Puistolän palvelutalossa oli vain 3 varahoitajaa, jota pidettiin liian vähäisenä määränä. Seurea (Henkilöstöpalvelut Seure Oy, pääkaupunkiseudun yhteinen voittoja tuottamaton henkilöstöväilyyhtiö) pidettiin kohtuuttoman kalliina eikä hoitajan osaamisesta ollut aina takuita. Viimesijaisen keinona hoitaja voitiin velvoittaa tekemään pitkä päivä. Tätä ei kuitenkaan pidetty jaksamista ajatellen viisaana. Osastonhoitaja myönsi, että työvuoroja on jouduttu tekemään ns. vajaalla miehityksellä. Tällaisia työvuoroja ei kuitenkaan voi olla

monia peräkkäin, koska tällöin asiakkaiden turvallinen hoito vaarantuu. Lisäksi uuden henkilön perehdyttämiseen ei aina ollut riittävästi aikaa. Loppuvuonna henkilökunta oli sairastellut aika paljon, mutta sairastelun syy-yhteys remonttiin on epäselvä.

TILOJEN TARKASTUS

Asiakkaiden turvallisuuden parantamiseksi yksikön ulko-ovella oli kameravalvonta, jotta asukas ei pääse pujahtamaan ulos ilman valvontaa. Remontin johdosta paloturvallisuus oli kohentunut yksikössä huomattavasti. Jokainen asuinhuone ja portaikot on varustettu uudella sprinkler-järjestelmällä ja uudet palovaroittimet on vaihdettu. Asukkaiden turvallisuus paranee myös sillä, että nyt yhden pienehkön hissien tilalle joka taloon tulee uusi suuri hissi, jonne asukas voidaan kantaa paareilla tarvittaessa. Myös portaikot tulevat turvallisemmiksi, kun kaiteita on korotettu ja jokaisen porrastasanteen ala- ja yläpään saadaan lukittavat portit, jotka avautuvat vain tarvittaessa esim. koodilla tai automaattisesti tulipalotilanteissa.

Itse Aksiisikoti oli jaettu kahdella värillä tavallaan kahdeksi soluksi, jonka avulla asiakkaiden oli helppo löytää huoneensa. Tilat olivat sinällään siistit ja valoisa, mutta remontti oli varmasti karsinut yhteistilojen viihtyisyyttä jossain määrin. Ihanteellista olisi, että yksiöiden määrä olisi nykyistä suurempi, esim. 10 ja kaksioita olisi vain kaksi. Se parantaisi asukkaiden yksityisyyttä, mutta mahdollistaisi avioparien tai muiden seuraa toivovien yhteisasumisen. Koska Aksiisikodissa ei ollut omaa saunaa, huoneiden yhteydessä olevat pesutilat olivat varsin vaatimattomat varsinkin kaksioissa. Tunnelma oli tarkastuksella avoin ja kaikki osallistuivat keskusteluun ja toivat esiin omia mielipiteitään. Asukkaat näyttivät hyvinvoivilta ja kertoivat pääsääntöisesti hoidon olevan hyvää.

ARVIO

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin on tänään tutustunut Aksiisikodin tarkastuspöytäkirjaan ja arvioi Aksiisikotia seuraavasti:

Sakslin katsoi tarkastuspöytäkirjan selvitysten perusteella asukkaiden saama hoito ja kohtelu olevan hyvää ja arvostavaa. Asukkaiden yksityisyys ei kuitenkaan aina toteudu riittävästi kahden hengen huoneissa. Apulaisoikeusasiamies piti hoitoa virikkeellisenä ja fysioterapiapalveluita riittävinä.

Koska ulkoiluun käytettävät yksikön omat parveketilat olivat vaatimattomat, tulee asukkaiden ulkoiluun varata enemmän resursseja esim. työvuorojärjestelyin. Apulaisoikeusasiamies piti ongelmallisena sijaisuusjärjestelyjä ja sijaisten perehdytystä. Myös saattohoidon turvaamiseen tuskattomasti riittävällä kipulääkityksellä tulee jatkossa kiinnittää huomiota sosiaali- ja terveysviraston ohjeistuksin. Apulaisoikeusasiamies pyysi sosiaali- ja terveysvirastolta em. asioihin kannanottoa 14.6.2013 mennessä.